

גליון תתקח • ערש"ק פרשת בא

• שנת העשרים •

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

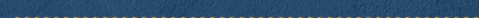
ארבעה בנים, שתי משפחות

פעולת מצות קידוש החודש בעולם

מטרת ההתראה בפרעה

התעניינות בטובתם של ישראל

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מאיר יעקב זילברשטרום, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שווייכה

אהבת ישראל

שלוש אהבות שאי אפשר לחלק ביניהם

בבואו לאמריקא אמר הרבי [הריי"צ]: "אזלת לקרתא עבד כנימוסא" (ראה ב"ר פמ"ח, יד. וש"נ). כאן באמריקא אוהבים לשמוע כרוז, הצהרה ("סטייטמנט"), דבר חידוש, ומה טוב - דבר המבהיל את הרעיון. אינני יודע אם יש צורך בסדר כזה, אבל - "אזלת לקרתא עבד כנימוסא": שלשת האהבות, אהבת השם, אהבת התורה ואהבת ישראל, כולא חד. אי אפשר לחלק ביניהם, כיון שכולא חד, כעצם אחד. - בתורת החסידות מובא מאמרו של הבעש"ט (ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סרי"ז. וש"נ) בשם ראשונים: העצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו. ובגדון דידן, כיון שג' האהבות הם עצם אחד, מובן, שבכל א' מהם יש שלשתם, כי, כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו.

כשישנה אהבת ה', אבל אין אהבת התורה ואהבת ישראל, הרי זה הוראה שחסר גם באהבת ה'. לאידך גיסא, כשישנה אהבת ישראל, עם היותה מהמצוות שכליות שהשכל מחייבם, הרי, סוף סוף, מגיעים לאהבת התורה ואהבת השם. וכידוע (סה"מ תש"א ע' 153 ואילך) הסיפור אודות הרבי הצמח-צדק, שעל ידי נתינת גמילות חסד ליהודי הגיע לענינים כאלה שלא הגיע אליהם על ידי תורה ועבודה.

אהבת ה' ללא אהבת התורה וישראל – אין לה קיום

"הצהרה" ("סטייטמנט") זו צריכים להכריז ולהודיע. כאשר רואים יהודי שיש לו אהבת ה' ואין לו אהבת התורה ואהבת ישראל, צריכים לומר לו, שעליו לדעת שאהבת ה' לבדה, ללא אהבת התורה וישראל, אין לה קיום. לאידך גיסא, כשרואים יהודי שיש לו רק אהבת ישראל, צריכים להשתדל להביאו לאהבת התורה ואהבת ה'. וכן צריכים להשתדל שפעולתו באהבת ישראל תתבטא לא רק בנתינת לחם לרעבים ומים לצמאים, אלא שמצד אהבת ישראל יקרב יהודים לאהבת התורה ואהבת ה'.

וכאשר יהיו שלשת האהבות יחדיו, יהי זה "חוט המשולש" ש"לא ינתק" (ע"פ קהלת ד, יב).

ועל ידי זה תבוא גם הגאולה, שכן, כשם שהסיבה ל"גלינו מארצנו" בגלות האחרון היא בגלל ההיפך דאהבת ישראל, כך על ידי אהבת ישראל תבוא הגאולה במהרה בימינו ממש.

(תורת מנחם מ"ב ע' 210 ואילך)

פתיחה

בעזה"ת.

הגנו מתכבדים להגיש לפניכם את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליין תתק) היו"ל לפרשת בא, ובו אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע.

מדור "מקרא אני דורש" שבפתח הקובץ עוסק בארבעת הבנים, שבעיון בכתוב נראה שרק שני בנים שואלים בקשר לליל הסדר, ויבאר דברי רש"י שמעיון מדבריו נראה שהתייחס לשאלה זו.

מדור "יינה ש" תורה" עוסק בגדר מצוות קידוש החודש שיש בה חידוש מיוחד על כל המצוות - שעל ידה ממשיכים קדושה בתוך כל משך הזמן ובה בא לידי ביטוי מהות כל המצוות - המשכת קדושה בתוך הגשמיות.

מדור "חידושי פוגיות" עוסק בגדר פסח מצרים ושקן"ט בביאור הרגוצובי שבהזאת הדם הייתה מצוותה בהנפצל ולא בפעולה, ומיישב לשון התוספתא בענין זה.

בברכת שבתא טבא מכון אור החסידות

הזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השקו"ט והמקורות שהופיעו במקורם, ויש להיפך, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבאר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושיגאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

תוכן ענינים

מקרא אני דורש ארבעה בנים, שתי משפחות

אין ישנם בפסח "ארבעה בנים", כשרק שאלות הרשע ושאנו יודע לשאול, כתובות בתורה בקשר לליל הסדר ואילו שאלת התם מתייחסת לפירוש בכור ושאלת החכם היא בכלל כללית? ... / מדוע רש"י מזכיר זה רק כשהתורה מדברת על התם? / ולמה ברש"י מכונה התם בתואר טיפש? / שאלות על שאלות וביאור נפלא

(ע"פ לקוטי שיחות חב"ז עמ' 176 ואילך)

פנינים עיונים וביאורים קצרים

מה עדיף – שאלה או מנהג? ע"פ לקוטי שיחות חב"א עמ' 12 ואילך

הטעם שהרינת פטר חמור היא בעריפת דוקא ע"פ לקוטי שיחות חב"ז עמ' 59 ואילך

יינה של תורה קידוש החודש – קידוש ה"זמן"

מדוע מצוות קידוש החודש היא המצווה הראשונה? / איך מקדשים את כל הדברים הגשמיים שבעולם? / מי קדם למי: הזמן או המקום? / וכיצד מצוות קידוש החודש היא יסוד לכל התורה כולה? פעולת כללות המצוות בעולם, ומצות קידוש החודש בפרט

ע"פ לקוטי שיחות חב"ז עמ' 77 ואילך

פנינים דרוש ואגדה

מטרת ההתראה בפערה ע"פ לקוטי שיחות חב"ז עמ' 64 ואילך

שני סוגים בבני ה"מחר" ע"פ לקוטי שיחות חב"א עמ' 67 ואילך

חידושי סוגיות פסח מצרים

מקשה אמאי שינה הרמב"ם מלשון הש"ס לענין דין הזאת הדם דפסח מצרים / מקדים ביאור הגאון מרוגצוב דהזאת זו היתה מצוה בהנפצל ולא בהפעולה, ועפ"ז מיישב לשון הרמב"ם / על פי זה מתרץ תמיהה על ייתור לשון התוספתא / מפלפל אם למשקוף ושתי המזוזות ה"ן דין מזבח, ומדקדק מן התוספתא דס"ל שלא ה"ן בזה דין מזבח ועפ"ז מרחיב הביאור הנ"ל / מסיק דבאמת דברי התוספתא לענין "יאתם לא תצאו גו" מורים כדאמרין מעיקרא, ומתיר הדיוק דלעיל שכונות הדברים היא באופן אחר

(מדוך ספר 'פניני מנחם' חב"ז עמ' 176 ואילך – ע"פ לקוטי שיחות חב"ז עמ' 77 ואילך)

תורת חיים הוצאה והכנסה

דרכי החסידות התעניינות בטובתם של ישראל

שיחות קודש אהבת ישראל

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב וילברשטרום, הרב צבי הירש ולמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד, Or Hachasidus - Head Office, 1469 President st. • 6084000 #BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

להערות והארות: טל' מערכת: 03-3745979 orhachasidutil@gmail.com

הסדר מודפס
לעילוי נשמת
האשה החשובה מרת
רחמנה חי' פרחמא ע"ה
בת יכלחמ"א ר' חוב
ביסטריצק
ולבית משפחתה שדחי
מלכות ישראל

ארבעה בנים, שתי משפחות

איך ישנם בפסח "ארבעה בנים", כשרק שאלות הרשע ושאינו יודע לשאול כתובות בתורה בקשר לליל הסדר ואילו שאלת התם מתייחסת לפירוש בכור ושאלת החכם היא בכלל שאלה כללית? ... / מדוע רש"י מזכיר זה רק כשהתורה מדברת על התם? / שאלות על שאלות וביאור נפלא

בפרשתנו נזכרים שלושה מתוך ה"ארבעה בנים" הידועים:

בתחילה נזכרת שאלת הבן ה"רשע": "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם" (יב, כו); אחר כך נזכר הבן "שאינו יודע לשאול": "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (יג, ח) – ופירש רש"י: "בפרשה ראשונה . . . בבן רשע הכתוב מדבר, שהוציא את עצמו מן הכלל, וכאן 'והגדת לבנך' – בבן שאינו יודע לשאול, והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב"; ובסיום הפרשה נזכרת שאלת הבן ה"תם": "והיה כי ישאלך בןך מחר לאמר מה זאת" (יג, יד).

ומפרש רש"י על אתר (בשאלת הבן ה"תם"):

"מה זאת – זה תינוק טפש, שאינו יודע להעמיק שאלתו, וסותם ושואל 'מה זאת'."

וממשיך רש"י ומוסיף:

"ובמקום אחר הוא אומר (ואתחנן ו, כ) 'מה העדות והחוקים והמשפטים וגו' – הרי זאת שאלת בן חכם. דיברה תורה כנגד ארבעה בנים: תם, רשע, ושאינו יודע לשאול, והשואל דרך חכמה."

והנה ידוע, שענינו של רש"י הוא לבאר את פשט המקרא על אתר, ותו לא – ולפי זה צריך ביאור בענינו, לשם מה הביא רש"י את זה ש"במקום אחר הוא אומר .. שאלת בן חכם"? וכי מה קשה בפשט המקרא כאן, שלכן הוצרך רש"י לציין ל"מקום אחר" [בספר דברים]?!

ולאידך, באם אכן נדרש לקשר בין כל ה"ארבעה בנים", ולכן כבר בשאלת הבן התם מציין רש"י גם לשאלת הבן החכם – הרי היה לרש"י להדגיש קשר זה לפני כן, כאשר

לקראת שבת

האדמה ולהתיישב בכפרים וישובים ולעסוק בגידול בהמות עופות וצידת דגים, בתי רחיים ויבול הארץ.

ומני אז שם לו כ"ק אדמו"ר לחוק לדבר ברכים ולעשות תעמולה לשיטתו זאת, וכעבור איזה שנים יסד כ"ק אדמו"ר קופה מיוחדת לעזור לאלו שהתעסקו בעבודת האדמה.

שנים עשר צירים לעבודת הקדש

עוד בחמש עשרה שנה הראשונות – תק"מ – מנתה עדת חסידי חב"ד ברוסיה הלבנה כשלושים אלף איש, ושנים עשר איש אשר בחר הוד כ"ק אדמו"ר להעמיס עליהם עבודת הקדש במסע אשר יסעו לעדות החסידים, בעיירות, בכפרים, בבתי המלון שעל פרשת דרכים ובחצרות בעלי האחויות.

הצירים הללו הנה לבד זאת שחזרו ברכים תורת חסידות חב"ד, התועדות עם החסידים בהתועדות מריעים ("פארבראכט" ³) – לקרב את הלבבות ולבקר הנהגת החסידים במקומותיהם למנות משפיעים⁵ ומדריכים⁶ לחזק המעמדות⁷, – עשו תעמולה רחבה לשיטת עבודת האדמה והתעסקות ביבול הארץ.

בשנת תקנ"ה העריכו השדרים⁸ את מספר עדת חסידי חב"ד ברוסיה הלבנה ואוקראינה לשבעים אלף איש. ומשנת תקנ"ט ואילך הנה משנה לשנה נתוספו עיירות שלמות ברוסיה הקטנה ובלטיא שנכנסו לעדת חסידי חב"ד.

(מרשימת כ"ק אדמו"ר הרייץ נ"ע, נדפסה ב'בטאון חב"ד' גליץ 19-

20 (38-39), ע' 35-36. המשך הרשימה בשבוע הבא בעז"ה)

(3) ההתועדות בסעודות מריעים – פארבריינגען – היא אחת מיסודי החסידות אמנם כל מפלגה ומפלגה בעדת החסידים יש לה הנהגה מיוחדת לפי שיטתה גם בענין ההתועדות. חסידי חב"ד הנהגתם בהתועדות היתה ע"פ החוקים אשר שם להם הוד כ"ק אדמו"ר, מקום הסעודה הוא בביהמ"ד ולא במעון איש פרטי, (אם לא בענין מאורע פרטי) מאכלי הסעודה ממינים אלו: דגים מלוחים, תפוחי אדמה וירקות, קרויט ואוגערקעס. השיחות שונות לפי אופן מהות המתועדים, יש שחזרו מאמרי חסידות ויש שביארו איזה מאמר והסבירו אותו (חסידי חב"ד נוהגים לחזור המאמרים כאמירתם, ורק בעת ההתועדות מתירים לעצמם לבארם ולהסבירם וזה נקרא בשם ריידן אין חסידות) ויש שמדברים רק בעניני תיקון המידות.

(4) עיין במאמר החלצו לכם רנ"ט.

(5) מנהגי חסידי חב"ד אשר בכל עיר ועיר – ובערים הגדולות בכל בית הכנסת – ממנים אחד הלומד תורת החסידות ברכים מתוך הספר וגם חוזר בע"פ.

(6) בדורות הראשונים הי' בכל עיר ומושב אחד מזקני החסידים שהי' מוריך העדה.

(7) מעמדות הם קופות שונות של צדקה: א) להחזיק בית רבי, בזה נכנס החזקת היושבים והאורחים הבאים, ב) להחזיק את רבותינו שבאה"ק ת"ו ואח"כ בשם כולל חב"ד. ג) עזרת עבודה להמתעסקים בעבודת האדמה. ד) פדיון שבויים (לחוכרים שאין ידם משגת לשלם דמי החכירה לבעלי האחויות והיו אוסרים אותם או אחד מבני ביתם עד אשר ישלמו החוב). ה) עזרת עלי' לוקני ת"ח הנוסעים לאה"ק.

(8) ר"ת שלוחא דרבינו (כבוד מיוחד נוהגים החסידים בשד"ר להיות דשלוחו של אדם כמותו).

התעניינות בטובתם של ישראל

רבינו הזקן אינו מסתפק בהתעניינותו בטובתם של ישראל הרוחני בחיזוק היהדות ובהרצת התורה כ"א מתעניין במצבם של ישראל הכלכלי, דורש טובת העניים להקל המס של הקהילות.

במשך שבע וארבעים שנות קיומה של חסידות חב"ד תחת הנהגת וכלכלת מוסדה ומנהלה הראשון [-שנות נשיאותו של אדמו"ר הזקן] עשתה חיל רב בהצלחה מופלגה.

תורת החסידות נשתכללה מזמן לזמן, בעשרים שנה הראשונות נתפשטו התורות בכתב ובשנת תקנ"ז נדפס ספר התניא ומני אז נתפשטה תורת חסידות חב"ד בכל מרחבי המדינה. מצביא נפלא ה' כ"ק אדמו"ר שמלבד דברי התורה בתורת החסידות החב"דית אשר שם לפני אלפי רבבות תלמידיו הנה חידש כמה ענינים, נוסח התפילה, בית טבילה חם, סכינים מלוטשים ועוד ועוד.

הוד כ"ק אדמו"ר [הזקן] הנהיג את דבר הנגינה בעדת חסידי חב"ד וייסד עשרה ניגונים וחסידי חב"ד מנגנים אותם עד היום במסורת אבות².

סבות רבות עזרו להתפשטות חסידות חב"ד, והעולה על כולנה היא ההתעסקות בטובת הכלל גם במצבו הכלכלי.

[רבינו הזקן] אינו מסתפק בהתעניינותו בטובתם של ישראל הרוחני בחיזוק היהדות ובהרצת התורה כ"א מתעניין במצבם של ישראל הכלכלי, דורש טובת העניים להקל המס של הקהילות.

באספה הראשונה של החבריא קדישא, תלמידי הרב המגיד, שנתקיימה בחודש כסלו תקל"ד בעיר האניפאלי מ"ז עד כ"א (כסלו), שנתקבצו לסדר ההילולא הראשונה של הרב המגיד, בין שאר הענינים חיוה הוד כ"ק אדמו"ר את דעתו כי על החבריא קדישא להכניס עצמם בטובתן של ישראל הכלכלית והציע לעשות תעמולה בקרב ישראל לעסוק בעבודת

(1) המו"ל: ההערות דלהלן הינן חלק מרשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"ן.

(2) מהם מלאים שפיכות הנפש ומהם מלהיבי הלב.

לקראת שבת

ה

הוא מדבר על הבן ה"רשע" וש"אינו יודע לשאול", שכבר שם היה לו לציין לשאלות הבן ה"תם" וה"חכם"!

[אלא שעל קושיא זו יש לתרץ - בדוחק עכ"פ - שרש"י סומך על פירושו בסוף הפרשה, מכיון שהוא עדיין באותו ענין].

ב. ויש לומר הביאור בזה, ובהקדים:

בכלל רגילים לפרש את ענין "דיברה תורה כנגד ארבעה בנים" בשייכות למצות סיפור יציאת מצרים בליל פסח - ש"שאלותיהם" של הבנים הם בנוגע להמצות של ליל פסח; ו"דיברה תורה כנגד ארבעה בנים" פירושו שהתורה מורה שהאב ישיב לכל בן לפי ענינו - הכל בענין זה של ליל פסח.

ואמנם, הבנה זו נשתרשה מכיון שכן הוא האמת לפי דרך ההלכה - וכמפורש במכילתא בפרשתנו (ועד"ז בירושלמי פסחים פ"י ה"ד), וכן אומרים ב"הגדה של פסח";

אבל לפי דרך הפשט - שאינה מתאימה תמיד עם דרך ההלכה, כידוע - הרי השאלה של הבן ה"תם" - "מה זאת" אינה עוסקת במצוות של ליל פסח, אלא במצות פדיון בכור, כפשטות המשך הכתובים (וכן פירשו בתרגום יונתן בן עוזיאל; ספורנו; אור החיים ועוד).

וכן גם השאלה של הבן ה"חכם", "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם", אינה מוגבלת לליל פסח אלא היא שאלה בלתי השייכת לכל מצוות התורה (וכפי שמשיבים לו שהקב"ה צונו "את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו גו").

ג. ומעתה מובן בפשטות מדוע בפרשה העוסקת בבן ה"רשע" וזה "שאינו יודע לשאול" אין רש"י מזכיר ומציין שיש גם בן "תם" ובן "חכם" - כי (אליבא דרש"י, ב"פשוטו של מקרא) אלו ענינים נפרדים:

בתחילה מדברת התורה על הבן ה"רשע" וזה ש"אינו יודע לשאול" - בשייכות להמצוות של ליל פסח;

ואין לזה קשר עם שאלת הבן ה"תם" שעוסקת במצות פדיון בכור, וכן לא עם שאלת הבן ה"חכם" שמתייחסת לבלתי העדות והחוקים והמשפטים.

אמנם מעתה מתחזקת הקושיא - לאידך גיסא: אם אכן מדובר בענינים נפרדים - כי שאלת הבן ה"תם" עוסקת בפדיון בכור, ואילו שאלת הבן ה"חכם" עוסקת בכללות המצוות (והבן ה"רשע" וזה ש"אינו יודע לשאול" שייכים להמצוות של ליל פסח) - למה רש"י מקשר ביניהם, ומציין בפירושו לשאלת ה"תם" את זה ש"במקום אחר הוא אומר .. שאלת בן חכם"?

ועוד זאת: כיון שסוכ"ס רש"י בן מקשר בין הבנים (על אף ששאלותיהם עוסקות בענינים שונים), למה הוא לא מקדים להזכיר קשר זה קודם לכן, כבר בפרשה העוסקת בבן ה"רשע" וזה ש"אינו יודע לשאול"?

תולדות חיים

מכתבי עצה והדרכה בעבודת השי"ת בחיי היום יום

הוצאה והכנסה

מצד שני, אין זה כל כך מפליא אותי עוד שדואג כל כך אודות החוב של כמה מאות דולר, והסיבה לכך היא שאינו נמצא לעתים קרובות בהתוועדות חסידיה, המרעננות את הנפש האלקית ומסייעות לאדם להתרומם מעל לחיי היום יום, וגם אם הרושם מההתוועדות נראה בגלוי רק לשעה, אבל בפנימיות מרגישים זאת זמן ארוך יותר, כפי שזה מתברר בהזדמנויות שונות.

"מלח ממון חסר"

בנוגע לעצם ענין החוב; ישנה העצה שרבותינו זכרונם לברכה אומרים, "מלח ממון חסר" [וברש"י: "הרוצה למלוח ממון כלומר לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד וחסרוננו זהו קיומו". המו"ל], שכאשר חשים חסרון בממון, יש להתחיל לתת יותר צדקה, וזה מסייע שתה"י הוספה בפרנסה, וכפי שהשם יתברך הבטיח, "עשר בשביל שתתעשר",

ולא תמיד צריכה להיות הדרך לתבוע מהשם יתברך שהוא יאמין [באדם] ויתן הוספה בפרנסה ואחר כך יצטרך האדם לעמוד בנסיון, ומותר לנהוג בדרך השני' לתת יותר צדקה תחילה ולהיות בטוח שהקדוש ברוך הוא יקיים את הבטחתו, והשם יתברך יצליחו לתת הרבה צדקה בלב שמח, ולשמור את אמירת התהלים כל יום (שיעור התהלים כפי שנחלק לימי החדש) לאחר התפילה, וליטול חלק בשיעורים הנלמדים ברבים, שזה יזרז בשורות טובות בכל הנ"ל.

(תרומם מאנחת קודש ח"א עמ' קסד-ו)

חישוב ההוצאות וההכנסות

...ויש להסביר [לפלוני] אשר אין להצטער ממה שלפעמים עובר שבוע וההכנסה לא היתה כמו ששיער מראש.

וכבר ידועה שיטת כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר זצוקלל"ה נבג"מ זי"ע אשר אין לסוחר לעשות 'מאזן' (balance) בכל שבוע ושבוע כי אם מזמין לזמן, כי כמו שבכלל בצד הקדושה צריך להיות בחשבון, הרי לאידך גיסא צריך להיות זה רק בזמנים המסוגלים, ובפרט שכנראה בהנ"ל הרי זה מבלבל אותו.

ומה שעושה החשבון בהנוגע למעשר נכון הוא; אבל ההשפעה מזה על התרחבות והתפשטות והבטחון בהשם יתברך, אינה צריכה להיות. ונוסף שעל זה גופא נתינת הצדקה סגולה היא הרי אמירת תהלים גם כן מועיל, ואפשר ה"י כדאי שכבוד תורתו ילמוד איתו או יסביר לפניו הענינים המובאים בשער הבטחון דחובת הלבבות.

(אנחת קודש ח"ח עמ' רס)

להתרומם ולהיות שמח ממצבו

לאחר השתיקה הארוכה שמחתי לקבל את מכתבו . . אף ש[הוא] ה"י צריך להיות יותר שמח, כיון שמתלונן רק על כך ששפי החשבון החובות הגשמיים גדלו בכמה מאות דולר, שמזה הנני למד שהבריאות וכדומה בסדר, ואם כן, מכיון שאין זה אלא ענין זמני לזמן קצר וזו רק שאלה של כמה מאות דולר, "לא שוה" להיות לא שמח, ובפרט שהיתה לו שמחה שבתו . . ובעלה ערכו את פדיון הבן של בנם . . שליט"א.

ד. וביאור הענין:

כאשר לומדים את דברי התורה בתחילה, על כך שצריך להשיב לבן ה"רשע" ולהגיד לבן "שאינו יודע לשאול", אפשר לפרש שזהו דין מיוחד בשני בנים אלו דוקא.

והיינו:

כיון שמדובר כאן בליל פסח, שנקבע לזכרון יציאת מצרים שהיא ענין עיקרי בכל התורה כולה, לכן יש מצוה מיוחדת לוודא שאכן כל הבנים ישתתפו בהמצוות של לילה זה.

ולכן מורה התורה לעסוק בלילה זה עם הבן ה"רשע" וזה "שאינו יודע לשאול", כיון שבשני סוגים אלה יש חשש שאם לא ידברו עמהם - הרי לא יקיימו את המצוות כלל.

כי, הרשע "הוציא את עצמו מן הכלל" (רש"י פרשתנו יג, ה), והוא מתנגד לקיום המצוות; ואילו הבן שאינו יודע לשאול אינו מתעניין בקיום המצוות. ואם כן, אם לא ידברו עמהם הרי שהם לא יקיימו את המצוות כלל ועיקר - ולכן לימדה תורה שיש לאב להכניסם ולקרבתם, למשוך אותם לקיום המצוות על ידי דיבור מתאים.

אולם בשני הבנים האחרים - "תם" ו"חכם" - הווה אמינא שאין זה נחוץ (כל כך) להשיב לשאלותיהם, כיון שאצלם אין חשש שחסרון ההבנה יביא לחסרון במעשה; הם הרי בלאו הכי יקיימו את המצוות, וכל בקשתם היא רק טעם והסברה בלבד.

ולכן בפירוש רש"י ביחס להבן ה"רשע" וש"אינו יודע לשאול" - אינו מזכיר שיש "בנים" נוספים, כיון שבשעת לימוד פרשיות אלו (של ה"רשע" וש"אינו יודע לשאול") אפשר עדיין לפרש שאין התורה מחייבת את האב להשיב ל"בנים" האחרים, וכל חידוש התורה הוא רק ביחס ל"בנים" אלו שעלול להיות אצלם חסרון במעשה המצוות של ליל פסח אם לא יקרבו אותם וימשכו את לבם.

ה. אך כאשר מגיעים לשאלת הבן ה"תם", ורואים שהתורה מחייבת את האב לענות גם לשאלתו ש"בן זה - אף ש(א) אין הוא "רשע" או "שאינו יודע לשאול", והוא מקיים את המצוות גם בלי שישבו לו על שאלתו; (ב) שאלתו אינה עוסקת במצוות של ליל פסח אלא בפדיון בכור - הרי מעצמה מתעוררת השאלה:

הרי בוודאי גם הבן החכם שואל שאלות (בכל מיני מצוות), ואדרבה בהיותו חכם הוא שואל מן הסתם יותר שאלות - אם כן, למה התורה מתייחסת רק לבן התם ולא לבן החכם? ! כלומר: רק לאחר שהכתוב מזכיר גם את שאלתו של הבן ה"תם" - אז מתעוררת השאלה: ומה באשר לבן ה"חכם" - האם על שאלותיו שלו אין צורך לענות?

ולכן כאן נדרש רש"י להבהיר, שאין הכי נמי - במקום אחר מתייחסת התורה גם לבן החכם, כי "דיברה תורה כנגד ארבעה בנים" בוי"ט. [ובדיוק לשונו "דיברה תורה" מתכוון רש"י להדגיש, שאין התשובה לה"ארבעה בנים" מוגבלת לליל פסח דוקא, אלא הוא ענין השייך להתורה בכלל].

תורת מזבח דתוכל לומר דאיכא איזה קיום על ידי זה שהדם מונח עליהם. ועל כרחק דמצות נתינת הדם שנאמרה בפסח מצרים אינה שייכת למצות הזאה דקרבן פסח דורות, אלא שהוא ענין לעצמו - שימת אות דם על הפתח, ומטעם המפורש בקרא, באופן דאי אפשר לומר דאיכא על ידי זה קיום מיוחד בגוף הקרבן.

אך נראה דמתוספתא הנ"ל גופא מוכרח לומר דס"ל דהי' דין מזבח גם בפסח מצרים, דהנה בתוך החילוקים בין פסח מצרים לפסח דורות איתא שם "פסח מצרים נאמר בו (בא יב, כב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר משא"כ בפסח דורות . . . פסח מצרים מקום אכילה שם היתה לינה פסח דורות אוכלים במקום אחד ולנין במקום אחר", הרי חידש לן בתוספתא דהך ד"לא תצאו איש מפתח ביתו גו'" הוא לא רק מטעם שמירה כפרש"י עה"פ, אלא דהוא מדיני הקרבן, דחייב ללון בבית שבו נקרב הקרבן על דרך חובת לינה בירושלים ביום הקרבת קרבנו. ולכאורה אם לא נאמר דין מזבח בפסח מצרים, והמשקוף ושתי המזוזות אין בהם מקדושת מזבח כלום, איך אפשר שיחולו דינים על מקום ההקרבה עד שנוכל לומר דחייב ללון דוקא באותו בית בו נקרב הקרבן, ועל כרחק צריך לומר דחל עליהם דין מזבח.

זאת ועוד, הרי אפילו גבי במה קטנה חזינן דלא נאמר בה דין מחיצות ופסול

יוצא (זבחים קב, א), והיינו משום דליכא שום קדושת חפצא בבמה ולכן אין הקרבת הקרבן מתיחס לגוף המקום, ואם מצינו לומר דהך לא תצאו איש וגו' מדיני הקרבן הוא, על כרחק צריך לומר דהא דנאמר דין מזבח בפסח מצרים, דכל א' וא' שוחט בתוך ביתו (ראה תוספתא שם), אינו בגדר במה קטנה בזמן היתר הבמות, אלא דנאמרה גזירת הכתוב בפסח מצרים שחיל על המשקוף והמזוזות כעין קדושת מזבח דמקדש, ולכן שייך לומר דחל דין מקום על הבית שבו נזרק הדם על המשקוף כו' עד שנתחייב בלינה. ושפיר י"ל כמו שנת"ל דפסח מצרים יתירה על פסח דורות, שמלבד דין הזאת הדם מצותה בהגעה שיהא הדם מונח על המזבחות.

ואולי יש לומר דמ"ש בתוספתא "פסח מצרים לא הי' טעון דמים וחלבים לגבי מזבח", אין הכוונה (כפי' רבינו גרשום ורש"י הנ"ל במנחות) שלא חל על המשקוף וכו' דין מזבח כלל, אלא רק דסוף סוף פסח דורות חמור יותר מפסח מצרים כיון שטעון דמים וחלבים על גבי המזבח ממש (שבמקדש). אבל ראה מנחת בכורים לתוספתא שם, דהא דס"ל להתוספתא שם שבפסח מצרים לא נהגו בו דקין ותבלולין הוא לפי שאין מן הדם למזבח, ועיין גם קרבן העדה לירושלמי שם ששני הדינים תלויים זה בזה. רצ"ע.

מה עדיף – שאלה או מתנה?

דָּבָר נָא בְּאָזְנִי הָעֵם וְיִשְׁאַלְוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְיוֹ וְגו' וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וְיִשְׁאַלְוּ מִמִּצְרִים כָּלִי כֶּסֶף וְגו' וְיִנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם (יא, ב. יב, לה-לו')

בכמה מפרשים (ראה רשב"ם פרשתנו יא, ב. יב, לו. שמות ג, כב. בחיי בשם הר"ח, חזקוני וכלי יקר שמות שם) ביארו שהמצרים נתנו את ה"כלי כסף" וכיו"ב במתנה גמורה וחלוטה ולא בדרך השאלה בלבד.

ולפי זה יש לעיין: למה עשה הקב"ה שבני ישראל יקבלו את ה"רכוש גדול" ע"י שאלה ובקשה מהמצרים, דלכאורה הי' ראוי יותר אם המצרים היו נותנים להם את הרכוש מעצמם, מבלי שיוצרכו בני ישראל לבקש ולשאול מהם (וכקושיית נ"כ העין יעקב ברכות דף ט)?

ויש לבאר ע"פ מה דאיתא בסנהדרין (צא, א): "פעם אחת באו בני מצרים כו', אמרו כו' תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו, אמר גביהא בן פסיסא כו' תנו לנו שכר עבודה של ששים רבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה וכו', ולא מצאו תשובה". והיינו שה"רכוש גדול" הי' כעין תשלום שכר על שעבודם של בני ישראל למצרים (ראה פנים יפות פ' לך).

ומעתה, אילו היו המצרים נותנים את הרכוש מעצמם, הי' מקום לחשוב שאין זה אלא בדרך מתנה ולא כתשלום שכר. ולכן עשה הקב"ה שהמצרים יתנו את הרכוש ע"י שאלתם ותביעתם של בני ישראל, ואז ראו הכל שהרכוש מגיע להם מן הדין, ולא בדרך מתנה בלבד. וק"ל.

הטעם שהריגת פטר חמור היא בעריפה דוקא

וְכָל פֶּטֶר חָמֹר תִּפְדֶּה כֶּשֶׁה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ עוֹרָיו בְּקוֹפִיץ מֵאֲחֹרָיו וְהוֹרֵטוּ. הוּא הַפְסִיד מִמוֹנוֹ שֶׁל כֶּהֱן לְפִיכָךְ יִפְסִיד מִמוֹנוֹ (וי, יג. רש"י)

יש לומר בדברי רש"י, שכוונתו לבאר הטעם

שהריגת פטר חמור היא בעריפה דוקא:

עריפה היא הריגה שיש בה אכזריות יתירה, כי שבירת עצם הצוואר ע"י הקופיץ גורמת יסורים גדולים לבהמה. וצריך טעם למה הריגת פטר חמור היא דוקא באופן זה, שיש בו משום צער בעלי חיים.

וזהו שפירש רש"י "הוא הפסיד ממונו של כהן, לפיכך יפסיד ממונו".

סירובו של בעל החמור לפדות את חמורו - אין בו שום הנאה וריח עבדו, שהרי כל זמן שלא פדאו הוא אסור בהנאה (בכורות ט, רע"ב. טוש"ע י"ד סשכ"א ס"ח). ואדרבה - אם יפדה את החמור ירוויח, כי ערך השה הוא פחות מערך החמור (ראה בכורות שם). ונמצא שאין זה אלא מעשה אכזריות, רק כדי להפסיד ממונו של כהן, בלי כל תועלת והנאה לעצמו.

ולכן עונשו הוא שלא זו בלבד שחמורו נהרג, אלא שהוא עצמו צריך להורגו באופן של הפסד, וכך ישים אל לבו האכזריות שבהנהגתו.

וזהו דיוק לשון רש"י "לפיכך יפסיד ממונו", שלא כלשון הברייתא (בכורות י, ב) "**ויפסד** ממונו" או כלשון המכילתא (פרשתנו) "נכסיו **יאבדו**", כי כוונתו לומר שהוא עצמו דוקא צריך להפסיד ולהזיק את ממונו, כדי שירגיש את מדת האכזריות שבדבר.

ובזה יש לפשוט מה שחקר במנחת חינוך (מצוה כג) אם מותר לאדם לערוף פטר חמור של חברו. ולפי האמור לעיל נמצא, דלשיטת רש"י הוי עריפת פטר החמור חובת הבעלים, והוא צריך לערוף ולהפסיד ממונו בעצמו, ואין חברו יכול לזכות בקיום חובה זו.

קידוש החודש - קידוש ה'זמן'

מדוע מצוות קידוש החודש היא המצווה הראשונה? / איך מקדשים את כל הדברים הנשמעים שבעולם? / מי קדם למו: הזמן או המקום? / וכיצד מצוות קידוש החודש היא יסוד לכל התורה כולה?

פעולת כללות המצוות בעולם, ומצוות קידוש החודש בפרט

המצווה הראשונה שנצטוו בה ישראל (ראה רש"י בראשית א, א), היא "לקדש חדשים ולחשב שנים וחדשים בבית דין בלבד, שנאמר (פרשתנו יב, ב) החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" (מניין המצוות להרמב"ם מ"ע קג).

ומחמת היותה המצווה הראשונה שנצטוו בה ישראל, כתב רש"י (שם) ש"לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם". אלא שלפועל, פותחת התורה בסיפור בריאת העולם ומעשי האבות; וזאת, בכדי שיהי' בידי בני ישראל להשיב על טענות אומות העולם "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים" (רש"י שם).

והנה, אף שלא פתחה התורה ב"החודש הזה לכם", הרי אין הדבר מוריד ממעלתה שהיא "מצווה ראשונה שנצטוו בה ישראל" (רש"י שם). ובהיותה "מצווה ראשונה", יש בה תוכן שקשור לכללות המצוות, והרי היא יסוד בכל המצוות כולן, וכפי שיתבאר לקמן.

להמשיך קדישה במציאות ה'זמן' וה'מקום'

עיקר עניינן של מצוות התורה, הוא להמשיך קדושה בעולם הזה הגשמי. כאשר נוטל יהודי חפץ גשמי ומקיים בו מצווה, הוא מחדיר קדושה בתוכו, עד שנעשה אותו החפץ ל"חפצא של מצווה", ואפילו לדבר קדוש ממש (ראה בארוכה לקוטי שיחות חט"ז עמ' 212 ואילך).

והנה, "גדר ובחינת שם עולם נופל על בחינת מקום ובחינת זמן" (שער היחוד והאמונה פ"ז). הגבלתו ונחיתותו של העולם הזה הגשמי, מתבטאות בכך שכל דבר מוגבל בהיותו במקום מסוים דווקא, ובזמן מסוים. לפני בריאת העולם לא הי' מושג של זמן ומקום, וכאשר ברא

לקראת שבת

א"ל שלכאורה יש לעיין בזה, דהנה בתוספתא שם לפנ"ז: פסח מצרים לא הי' טעון דמים וחלבים לגבי מזבח משא"כ בפסח דורות. וכן הוא במנחות (פב, א): מה לפסח מצרים שלא הי' טעון דמים וחלבים לגבי מזבח, וברבינו גרשום ורש"י שם "דלא הוה מזבח אלא משקוף ומזוזות", הרי דס"ל להתוספתא דבפסח מצרים לא הי' גדר מזבח. ובאמת בירושלמי פסחים (פ"ט ה"ה) איפלגו בהך מילתא, דלחד מ"ד "הכא אין מהם למזבח" (גבי פסח מצרים לא היו מקריבין על גבי המזבח. קרבן העדה), ולחד מ"ד "שלשה מזבחות היו לאבותינו במצרים משקוף ושתי מזוזות" (ולעוד מ"ד ארבעה מזבחות היו, דגם הסף נחשב למזבח), וגם בגמ' דילן (פסחים צו, א) הובא מ"ד זה: בעי רבי זירא אימורי פסח מצרים היכא אקטרינהו (שלא הוזכר בו מזבח. רש"י), א"ל אביי ומאן לימא לן דלא שויסקי עבוד (בשר צלי בשפוד. רש"י) ועוד הא תנא רב יוסף ג' מזבחות היו שם על המשקוף ועל שתי המזוזות ותו מידי אחרינא לא הוה (ג') מזבחות להזאת דם. אבל להקטרת אימורין לא הי' שם מזבח. רש"י). אולם מסתימת לשון התוספתא הנ"ל משמע דס"ל דאף לדמים לא הי' שם מזבח.

ו"פ זה לכאורה נסתר מה שנת' לעיל דנאמר בפסח מצרים דין מיוחד של "הגעת דם" דהיינו דמצותו שיהי' הדם מונח על המשקוף והמזוזות, דזה שייך רק אי נימא דאיכא גדר מזבח בפסח מצרים דאז יוכל להיות קיום מיוחד בזה שהדם מונח על המזבח, אבל אם פסח מצרים לא הי' קרבן לגבוה, ולא נאמרה בו תורת מזבח כלל, א"כ לא חלה על המשקוף והמזוזות שום

מתקיימת על ידי מעשה הנתינה, משא"כ לשון הגעה פירושו שהמצווה היא מציאות הדם על המשקוף כו'. וע"ש אמאי נאמר בציווי ה' לשון נתינה, וגם נפק"מ להלכה בגדר מצות ההזאה].

ויתכן דזהו שדייק הרמב"ם ושינה מלשון המשנה, ובמקום "וטעון הזאה" כתב "וטעון הגעת דם". וכוונתו, דזה שחלוק פסח מצרים מפסח דורות הוא לא רק באופן ההזאה (דבמצרים היתה באגודת אזור על המשקוף כו' משא"כ לדורות), אלא גם בגדר מצות ההזאה, דלדורות מצוה מתקיימת על ידי מעשה הזריקה, אבל פסח מצרים הי' טעון "הגעת דם", היינו עצם מציאות הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות.

ובתוספתא דפסחים (פ"ח, ה"ז) שנינו: אלו דברים שבין פסח מצרים לפסח דורות כו' - וקא מפרט כמה דברים שלא נשנו במשנה שם [ועיין בחסדי דוד (השלם) על התוספתא: הך מתניתא נמי תנא מאי דשייר תנא במתניי], ובתוך הדברים איתא: פסח מצרים נאמר בו והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מה שאין כן בפסח דורות. וצ"ב דמאי מוסיף בזה על המפורש במשנה דפסח מצרים "טעון הזאה באגודת אזור ועל המשקוף כו'" ועוד אמאי מביא הכתוב "והגעתם גו'" ולא הנאמר לפני זה בציווי ה' "ונתנו גו'" (וגם משמיט הפרט דאגודת אזור). וי"ל דהן הן דברי הרמב"ם הנ"ל, וכוונת התוספתא להוסיף על החילוק הנאמר במשנה דפסח מצרים טעון הזאה באגודת אזור ועל המשקוף וכו' דנוסף על זה חלוקים פסח מצרים ופסח דורות בעצם גדר מצות הזאה, דלדורות מצוה בזריקה, ובמצרים בהגעה, וכנ"ל.

פסח מצרים

מקשה אמאי שינה הרמב"ם מלשון הש"ס לענין דין הזאת הדם דפסח מצרים / מקדים ביאור הגאון מרונצוב דהזאה זו היתה מצותה בהנפול ולא בהפעולה, ועפ"ז מיישב לשון הרמב"ם / על פי זה מתרץ תמיהה על ייתור לשון התוספתא / מפלפל אם למשקוף ושתי המזוזות ה' דין מזבח, ומדרק מן התוספתא דס"ל שלא ה' בזה דין מזבח ועפ"ז מדרחה הביאור הג"ל / מסיק דבאמת דברי התוספתא לענין "זאתם לא תצאו גו" מורים כדאמרין מעיקרא, ומתרץ הדיוק דלעיל שכוונת הדברים היא באופן אחר

ברמב"ם סוף הלכות קרבן פסח: זה שנאמר במצרים שילקח הפסח מבעשור ושהוא טעון הגעת דם באגודת אזור למשקוף ולשתי מזוזות ושיאכל בחפזון אין אותן הדברים נוהגים לדורות ולא נעשו אלא בפסח מצרים בלבד. ע"כ.

הגה מקור הדברים הוא במשנה פסחים (צו, א): מה בין פסח מצרים לפסח דורות פסח מצרים מקחו מבעשור וטעון הזאה באגודת אזור ועל המשקוף ועל שתי המזוזות ונאכל בחפזון וכו'. אלא דיש לדייק אמאי שינה הרמב"ם מלשון המשנה ובמקום "וטעון הזאה" כתב "וטעון הגעת דם" מה רצה לומר בזה.

וי"ש לומר על פי מה שכתב בצפנת פענח על התורה (בא יב, ז) בביאור לשון הכתוב (שם, כב) ולקחתם אגודת אזור וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי

המזוזות גו' ואלה דבריו: כאן הוה עיקר המצוה לא הזאה, רק שיהי' על המשקוף, וכמו גבי אימורין דהקטרה שלהם היא המצוה [כלומר, דלא נתקיים עבודתן על ידי מעשה ההנחה כי אם על ידי מה שהן נשארים מונחים ומוקטרים על המזבח] והכא נמי, ולא כמו בשאר דם דרק הנחה, לא מה שמונח . . . משא"כ כאן כיון דצריך להגן מן המזיק, ומצוה רק בעידנא דעסוק בו מגנא ואכמ"ל [כוונת הגאון, דכיון דמטרת מצות הדם היא בשביל הגנה מן המשחית כמפורש בקרא (שם, כג), על כרחך שהמצוה מתקיימת כל זמן שמונח הדם, דאם היתה המצוה נגמרת במעשה ההזאה בלבד כמו בשאר קרבנות, לא היתה מגינה אלא בשעת הזריקה ולא כל הלילה עד בקר] ולכך נאמר והגעתם [ולא כמו שנאמר במאמר הקב"ה (שם, ז) ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף גו', דלשון נתינה מתפרש שהמצוה

לקראת שבת

הקב"ה את עולמו, אז נבראה מציאות הזמן והמקום (ראה סידור שער הק"ש עה, ד ואילך. ושקו"ט בזה בלקוטי שיחות ח"י עמ' 176 אילך).

ועל כן, בבוא איש ישראל לקדש ולזכך את גשמיות העולם, צריך לקדש גם את הבריאה ש"זמן" שמה, שגם היא חלק מעולם הזה הגשמי. והדרך בה יכול היהודי לקדש את הזמן, היא מצוות קידוש החודש, שבית דין מצווין "לקדש" את החודש בזמנו, ובכך מקדשים ישראל את משך הזמן של אותו ראש חודש, ומחדירים קדושה גם במציאות הזמן.

והנה, יש חשיבות בקידוש הזמן יתר על שאר בריות שבעולם: בריאת הזמן קדמה לשאר ענייני הבריאה, כולל מציאות המקום, שהרי מתחילה נוצר הזמן ורק אחר כך נבראו בריות באותו הזמן (ראה בזה לקוטי שיחות ח"כ עמ' 333. וש"נ). ועל כן מצוות קידוש החודש היא "מצווה ראשונה שנצטוו בה ישראל", לפי שבמצווה זו מקדשים בית דין את הזמן, שהוא תחילת מציאות העולם הגשמי, ולאחר מכן מקדשים ישראל את שאר חפצי העולם הגשמי.

בקיום מצווה מקדשים את כל ה"מכשירים" שלה

נוסף על מה שבמצוות קידוש החודש מקדשים את הזמן, שהוא תחילת מציאות הגשמיות, יש עוד מעלה גדולה כפולה ומכופלת במצווה זו, שבה מתבטא קידוש העולם הגשמי באופן נעלה הרבה יותר מבשאר המצוות.

ביאור העניין:

תכלית ומטרת בריאת העולם וכל פרטיו, היא "בשביל התורה . . . ובשביל ישראל" (רש"י בראשית א, א), והיינו שבני ישראל יקדשו ויזככו את העולם, על ידי קיום מצוות התורה בדברים הגשמיים. בחפצי העולם כפי שנבראו, לא ניכרת תמיד מטרת ותכלית בריאתם "בשביל התורה ובשביל ישראל"; וכאשר יהודי מקיים מצווה בדבר גשמי, הוא מגלה בו את תכלית בריאתו, ואזי נעשה הדבר הגשמי לחפץ של מצווה וכיוצא בזה.

אמנם, כל זה הוא בנוגע לאותם הדברים שמקיימים בהם מצוות בפועל; אך עניין זה אינו נפעל בגלוי בכל הבריאה כולה. ישנם בעולם חפצים רבים, שבני ישראל לא קיימו בהם מצוות. ומאידך, הרי מוכרחים לומר שגם עניינים אלו נבראו בשביל התורה ובשביל ישראל.

והביאור בזה הוא, שגם חפצים אלו מקיימים את תכלית בריאתם, אלא שהדבר אינו בגלוי כל כך. ישנם חפצים, שכאמור, נעשים ממש לחפצי קדושה על ידי שקיימו בהם מצווה, וישנם חפצים ששייכותם לקדושה היא בדרגה נמוכה יותר: יש עניינים שהם תשמישי קדושה, ויש תשמישי מצווה. יש עניינים שלא שימשו לשם מצווה ממש, אלא רק נוצלו לשם שמים בכדי שיהי' ליהודי כח ויכולת לעבוד את קונו. יש עניינים שהם בבחינת "מכשיר מצווה" או "מכשיר דמכשיר", וכן הלאה.

ולדוגמא, איתא בגמרא (שבת קל, א) ש"כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל" וכל זה עבור איזמל של מילה. והרי גם העצים והפחמין והברזל, כולם קיימו תכלית בריאתם, שיהי' בעזרתם ועל ידם סכין לקיום מצוות מילה. אלא שמכל מקום אין הדבר בגילוי כל כך.

וכך הוא בכל מצווה, שבקיום המצווה היהודי משלים את כוונת הבריאה של חפץ המצווה עצמו, וגם של כל העניינים הגשמיים שסייעו ועזרו לקיום המצווה.

איך מקדשים בני ישראל את זמן ה"חול"?

נתבאר למעלה, שבני ישראל מקדשים גם דברים גשמיים שלא נעשתה בהם המצווה, אלא שקדושה זו אינה באופן גלוי כל כך. אך בנוגע למצוות קידוש החודש, שונים הם פני הדברים לגמרי: כאשר בית דין מקדשים את החודש, הרי הם מקדשים באופן גלוי את כל משך הזמן, ללא יוצא מן הכלל!

ביאור העניין:

כאשר מגדיר הרמב"ם את מצוות קידוש החודש (בפתיחה להל' קידוש החודש ובפ"א ה"ז), הוא מבאר שתוכן מצוות "החודש הזה לכם ראש חדשים", אינו רק שיקדשו בית דין את ראש החודש על פי הראי', אלא גם שיחשבו אימתי יחול ראש חודש. בית דין צריכים לחשב את מהלך הלבנה, וזמן ראייתה וכיוצא באלו. ואזי יודעים הם האם בחודש זה תיראה הלבנה ביום השלושים, וממילא בבוא היום יקבלו עדות על ראייתה ויקדשו את החודש, או שלא תיראה הלבנה ביום זה, ואזי ייקבע ראש חודש ממילא ביום השלושים ואחד.

והנה, בית דין מקיימים את מצוות "החודש הזה לכם וגו'", גם כאשר נקבע ראש חודש ללא קידוש, ביום השלושים ואחד. וזאת, משום שגדר המצווה הוא גם עצם חישוב מהלך הלבנה וראייתה: "לחשב ולידע ולקבוע באי זה יום תחלת כל חודש מחדשי השנה . . . שיחשבו וידעו אם יראה הירח או לא יראה".

ונמצא, שכאשר יושבים בין דין ומחשבים את כל מהלך הלבנה של כל החודש כולו, הרי לא זו בלבד שפועלים קדושה באותו היום שנקבע בחשבונם שיהי' בו ראש חודש או מועד, אלא בזה הרי הם מקדשים את כל עצם מציאות הזמן, ואת כל מהלך הזמן שאותו הם מקדשים. שהלא בית דין צריכים לחשב את כל משך מהלך הזמן שבין ראשי החדשים והמועדים, וממילא כל מציאות הזמן היא חלק ממצווה זו. ואזי מתגלה איך שכל מהלך הזמן נוצר "בשביל התורה . . . ובשביל ישראל", וכל משך הזמן כולו מתקדש ומתעלה.

ובזה יש עילוי עצום במצוות קידוש החודש, על פני שאר המצוות: בשאר המצוות אין מקדשים בגלוי את כל אותו המין, אלא רק את החפצים שנעשית בהם המצווה בפועל. ובשאר אותו המין הקדושה היא פחות בגילוי. מה שאין כן במצוות קידוש החודש, שבה מקדשים באופן גלוי את כל משך הזמן ללא יוצא מן הכלל, בבחינת "ישראל דקדשינהו לזמנים" (ברכות מט, א).

ועל כן מצווה ראשונה שנצטוו בה ישראל היא "החודש הזה לכם", משום שהיא יסוד ועיקר לכללות עבודת קיום המצוות וקידוש העולם, שצריכים ישראל לגלות בכל דבר ודבר איך שתכלית בריאתו היא לצורך קיום מצווה, עד שיהי' העולם הגשמי כולו ראוי להיות "דירה" לו ית' (תנחומא נשא טז. תניא פל"ו).

פנינים

זדווש ואגדה

שני סוגים בבני ה"מחר"

כי ישאלך בנך מחר לאמר
יש מחר שהוא עבשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן (נ, יד.
רש"י)

יש לבאר דברי רש"י אלו בעבודת האדם לקונו:

"מחר" היינו הדור הבא, דור הבנים. ובנים אלו נחלקים לשני סוגים:

"יש מחר שהוא עכשיו" - הוא אמנם בן הדור הבא ("מחר"), אבל בתוכן מהותו הרי הוא חי ונמצא "עכשיו", כי אינו נפרד מאביו, אלא הוא חי אותם החיים של האב, חיי היהדות, ומהווה המשך ישר של האב. ובזה אין חידוש, דכאשר "בן" זה שואל שאלות בעניני יהדות, יש לענות לו, כדי שיוכל לעבוד את ה' בשמחה וחיות.

"ויש מחר שהוא לאחר זמן" - בן שאין לו קשר ושייכות לאורח החיים של האב, והוא שייך לתקופה חדשה ("לאחר זמן"), דור חדש אשר לא ידע את חיי היהדות. ומובן ששאלותיו של בן זה אינן באות רק מחמת חסרון ידיעה, אלא כללות אורח החיים ע"פ תורה ומצוות בהידור וכו' הוא דבר חדש וזר אצלו ואינו לפי רוחו.

וזהו הוראת התורה "כי ישאלך בנך מחר לאמר" - דגם "בן" שהוא "מחר לאחר זמן", מכיון שהוא "בנך", הרי זוהי אחריותך וזכותך לענות על שאלותיו, ולקרבו תחת כנפי השכינה.

מטרת ההתראה בפרעה

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי
את לבו

בא אל פרעה - והתרה בו (י, א. רש"י)

צריך ביאור מה ענינה של התראה זו, והרי הקב"ה הכביד את לבו של פרעה שלא ישלח את בני ישראל, ומה התועלת להתרות בו.

אמנם, ידועים דברי רבינו הזקן נ"ע (אגרת התשובה פ"א) שאף מי שנאמר עליו "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" (יומא פה, ב), הנה "אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו". ועד"ז י"ל בנוגע לפרעה, שגם כאשר "הכבדתי את לבו", אין זה אלא שהקשו עליו מלמעלה לשוב בתשובה, אבל עדיין ה' יכול "להידחק" ולשוב בתשובה ולשלח את בני".

וזהו שמפרש רש"י "והתרה בו", היינו שביאת משה אל פרעה לא היתה רק "למען תספר גו' את אשר התעללתי במצרים", היינו כדי לשים את פרעה ללעג (כפרש"י "התעללתי - שחקתי"), אלא ה' בה גם משום התראה כפשוטה, שפירושה אזהרה לפני עונש כדי שהמותר יפחד מהעונש שעליו הוזהר וישוב מדרכו כדי שלא ייענש, וכלשון רש"י (שמות ד, כג) "ומתרה בו לשוב". והיינו, שאף שהקב"ה הכביד את לבו של פרעה, מ"מ בא משה להתרות בו, כדי לתת לו הזדמנות להיות בבחינת "דחק ונכנס" ולשוב בתשובה (וראה נחל קדומים להחיד"א כאן).

ומזה נלמדת הוראה נפלאה לגבינו, שאם בנוגע לפרעה שהי' רשע גמור, אומרת לנו התורה שהי' בכחו לשוב בתשובה אף שהקב"ה הכביד את לבו - על אחת כמה וכמה כל אחד מבני ישראל, שיש לו נשמה קדושה ש"גם בשעת החטא היתה באמנה אתו יתברך" (תניא ספכ"ד) שבכל מצב שיהי' ביכלתו לשוב בתשובה ולהתקרב אל הקב"ה.